

प्रोजेक्ट चित्ता

चीता प्रोजेक्ट अंतर्गत 70 वर्षांनंतर चित्ता भारतात परत आणण्यासाठी 15 सप्टेंबर रोजी नामिबियात उतरलेल्या विशेष टायगर लिव्हरीसह बोईंग 747 चालवणारे चार्टर कार्गो फ्लाइट आता ग्वाल्हेर विमानतळावर उतरेल. हे उड्डाण आधी 17 सप्टेंबर रोजी जयपूरमध्ये उतरणार होते. ग्वाल्हेरहून, IAF संचालित बोईंग चिनूक हेलिकॉप्टर चित्ताला श्योपूरमधील कुनो नॅशनल पार्कमध्ये घेऊन जातील, असे चीता प्रकल्प प्रमुख एसपी यादव यांनी सांगितले. पंतप्रधान नरेंद्र मोदी 17 सप्टेंबर रोजी त्यांच्या वाढदिवशी मध्य प्रदेशातील त्यांच्या नवीन घरात चित्ता सोडणार आहेत.

प्रोजेक्ट चित्ता (Project Cheetah)

पंतप्रधान नरेंद्र मोदी 17 सप्टेंबर रोजी मध्य प्रदेशला भेट देणार आहेत. सकाळी सुमारे 10:45 वाजता, पंतप्रधान कुनो राष्ट्रीय उद्यानात नामिबियातून आणलेले चित्ते सोडतील. त्यानंतर, दुपारी 12 च्या सुमारास, ते कराहल, श्योपूर येथे महिला बचतगट सदस्य/सामुदायिक संसाधन व्यक्तींसोबत बचतगट संमेलनात सहभागी होतील. पंतप्रधान नरेंद्र मोदी 17 सप्टेंबर रोजी मध्य प्रदेशला भेट देणार आहेत. सकाळी (10:45 वाजता) पंतप्रधान कुनो नॅशनल पार्कमध्ये नामिबियातून आणलेले चित्ते सोडतील. त्यानंतर, दुपारी (12 च्या सुमारास), ते कराहल, श्योपूर येथे महिला बचत गटाच्या सदस्या/सामुदायिक संसाधन व्यक्तींसोबत बचत गटाच्या बैठकीला उपस्थित राहतील.

काय आहे प्रोजेक्ट चित्ता?

प्रोजेक्ट चीता हा भारत सरकारने हाती घेतलेला एक महत्वाकांक्षी प्रकल्प आहे, ज्याचा उद्देश भारतात या प्रजातीला त्याच्या ऐतिहासिक श्रेणीत पुन्हा स्थापित करणे हा आहे.

- आययूसीएनच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार वन्य प्रजातींचे विशेषतः चित्ता पुन्हा सुरू केले जात आहे आणि रोग तपासणी, मुक्त उमेदवारांना क्वारंटाईन करणे तसेच खंडांमध्ये जिवंत वन्य प्राण्यांची वाहतूक यासारख्या प्रक्रियांसाठी काळजीपूर्वक नियोजन आणि अंमलबजावणी आवश्यक आहे.
- या संपूर्ण प्रक्रियेची संवेदनशीलता लक्षात घेऊन, एमओईएफसीसी प्रकल्प यशस्वी होण्यासाठी सर्व खबरदारी घेत आहे. आगमनानंतर, चित्तांना क्वारंटाईनमध्ये ठेवले जाईल आणि सोडण्यापूर्वी त्यांचे निरीक्षण केले जाईल. आफ्रिकन चित्ता अजूनही ट्रान्झिटमध्ये अडकल्याचे माध्यमांच्या काही विभागांतील वृत्त पूर्णपणे निराधार आहे.
- नामिबियाच्या प्रजासत्ताकाशी हा करार झाला असला तरी दक्षिण आफ्रिकेशी सामंजस्य करार करण्याची प्रक्रिया सुरू आहे.

चीता शारीरिक वैशिष्ट्ये (Cheetah Physical Features)

MPSC Exam च्या दृष्टिकोनातून चित्त्याबद्दल काही तपशील खालीलप्रमाणे आहेत:

- चित्ता हा सर्वात वेगवान भूमि प्राणी आहे, ज्याचा वेगवान धावण्याचा वेग 93 आणि 98 किमी प्रति तास (58 आणि 61 मैल प्रति तास) आहे.
- ही एक मोठी मांजर मानली जाते आणि ती फेलिडी कुटुंबातील आहे.
- त्यांना एक लहान गोल डोके, हलके बांधलेले शरीर आणि गोल ठिपकेदार कोट असतो.
- त्यांचे लांब पातळ अंग व लांब शेपटी असतात.

आफ्रिकन चीता आणि आशियाई चित्ता मधील फरक (African Cheetah vs Asiatic Cheetah)

खाली दिलेल्या सारणी मध्ये आशियाई चित्ता व आफ्रिकन चित्ता यांच्यामधील फरक देण्यात आलेला आहे:

आफ्रिकन चित्ता	आशियाई चित्ता
शास्त्रीय नाव: Acinonyx Jubatus	शास्त्रीय नाव: Acinonyx Jubatus Venaticus
वैशिष्ट्ये: 1. त्यांची त्वचा किंचित तपकिरी आणि सोनेरी असते जी एशियाटिक चित्तापेक्षा जाड असते. 2. त्यांच्या आशियाई चुलत भावांच्या तुलनेत त्यांच्या चेहऱ्यावर अधिक ठळक डाग आणि रेषा आहेत.	वैशिष्ट्ये: 1. आफ्रिकन चित्तापेक्षा किंचित लहान. 2. त्यांच्या शरीराखाली, विशेषतः पोटावर जास्त फर असलेली फिकट पिवळसर फिकट रंगाची त्वचा असते.
वितरण: संपूर्ण आफ्रिकन खंडात हजारो संख्येने आढळतात.	वितरण: फक्त इराणमध्ये 100 पेक्षा कमी व्यक्ती शिल्लक आहेत.
Protection: IUCN Red List: Vulnerable. CITES: Appendix 1. WPA: Schedule-2.	Protection: IUCN Red List: critically endangered. CITES: Appendix 1. WPA: Schedule-2.

भारतात चित्तांचे आगमन (Re-introduction of Cheetahs)

हा प्रकल्प एक दशकाचा असला तरी, सर्वोच्च न्यायालयाने जानेवारी 2020 मध्ये केंद्र सरकारला योजनेला पुढे जाण्यास परवानगी दिल्यानंतर हळूहळू गती घेत आहे.

- इराणमधून आशियाई चित्ता भारतात आणण्याचा मूळ हेतू असला, तरी दोन्ही देशांमधील आंतरराष्ट्रीय संबंधांमध्ये अलीकडच्या घडामोडींमुळे त्याऐवजी आफ्रिकन चित्ता आणण्याची योजना बदलली.
- केंद्रीय पर्यावरण मंत्रालयाने राष्ट्रीय व्याघ्र संवर्धन प्राधिकरणाच्या 19 व्या बैठकीत "भारतातील चित्ता परिचयाचा कृती आराखडा" जाहीर केला.
- राष्ट्रीय व्याघ्र संवर्धन प्राधिकरण (NTCA) ने आता पुढील 5 वर्षांत नामिबियातून 50 आफ्रिकन चित्ता आणण्याचा निर्णय घेतला आहे.
- 10-12 तरुण चित्ता पहिल्या वर्षी संस्थापक स्टॉक म्हणून सादर केले जातील.
- मध्य प्रदेशातील कुनो पालपूर नॅशनल पार्क (KNP) हे या चित्तांना होस्ट करणारे पहिले ठिकाण आहे.
- ते परराष्ट्र मंत्रालयाच्या सहाय्याने नामिबिया आणि/किंवा दक्षिण आफ्रिकेतून आयात केले जातील.
- या प्रत्येक चित्तावर इनबिल्ट सॅटेलाइट जीपीएससह रेडिओ कॉलर लावला जाईल.
- वन्यजीव (संरक्षण) कायदा 1972 च्या अनुसूची 2 मध्ये चित्ता सूचीबद्ध आहे, जरी हा कायदा तयार होण्यापूर्वीच तो नामशेष झाला होता.

भारताचे संवर्धन प्रयत्न (Indian Conservation Efforts)

भारतीय वन्यजीव संस्थेने 260 कोटी रुपयांचा cheetah **Re-introduction project** सात वर्षांपूर्वी तयार केला होता.

- हा जगातील पहिला आंतरखंडीय चित्ता ट्रान्सलोकेशन प्रकल्प असणार आहे.
- राष्ट्रीय व्याघ्र संवर्धन प्राधिकरणाच्या (NTCA) 19 व्या बैठकीत पर्यावरण मंत्रालयाने "भारतात चित्ताच्या परिचयासाठी कृती योजना" जारी केली होती.

- राष्ट्रीय व्याघ्र संवर्धन प्राधिकरण (NTCA) ने पुढील 5 वर्षांत नामिबियातून 50 आफ्रिकन चित्ता आणण्याचा निर्णय घेतला आहे.

आफ्रिकेतून चित्ते आणण्याची परवानगी

इराणमधील चित्ते अन्याचा प्रकल्प बंद झाल्यानंतर 2009 साली भारताने पुन्हा चित्ते आणण्याची योजना आखली. यूपीए सरकारच्या काळात अनेक प्राणीमित्र, आंतरराष्ट्रीय संघटना यांनी आफ्रिकेमधील चित्ता आणता येतील का? याबद्दल हालचाली सुरू केल्या.

- त्यासाठी मध्य प्रदेश मधील कुनो नॅशनल पार्क, जैसलमेरचं शाहगड अशा स्थळांची निश्चिती करण्यात आली, परंतु 2012 मध्ये सर्वोच्च न्यायालयाने अशा पद्धतीने चित्ते भारतात आल्यावर मनाई केली होती.
- यात कोर्टाने असे म्हटले होते, भारतात आधीच वाघांच्या पुनर्वसनाचे काम सुरू असताना चित्ते आणले तर चित्ते इथल्या हवामानाला जुळवून घेतील का.
- परंतु 2020 मध्ये सुप्रीम कोर्टाने ही बंदी उठवली आणि भारत आता प्रायोगिक तत्वावर आफ्रिकेतून चित्ते भारतात आणणार आहे

भारतातून चित्ता नामशेष

भारतातून 1952 मध्येच चित्ता हे नामशेष झाले होते. छत्तीसगड मध्ये शेवटच्या चित्ता यांची शिकार झाली होती. त्यानंतर संपूर्ण आशियात फक्त इराण मध्येच चित्ते आढळत होते.

- 1970 मध्ये इंदिरा गांधींनी इराण हून चित्ते भारतात आणण्याची योजना आखली होती.
- या योजनेत भारतातील काही वाघ इराणला व इराणमधील काही चित्ते भारतात देण्यात येणार होते.
- या करारावर दोन्ही पक्षांच्या सहा देखील झाल्या होत्या.
- परंतु इराणमध्ये सत्तापरिवर्तन झाले त्यामुळे हा प्रोजेक्ट नंतर बंद करण्यात आला.

कुनो राष्ट्रीय उद्यान (Kuno National Park)

मध्य प्रदेशातील कुनो राष्ट्रीय उद्यान सर्व वन्यजीव प्रेमी आणि उत्साही लोकांसाठी सर्वात अद्वितीय गंतव्यस्थान आहे.

- यात चितळ, सांबर, नीलगाय, रानडुक्कर, चिंकारा आणि गुरेढोरे यांची निरोगी वस्ती आहे.
- सध्या, बिबट्या आणि पट्टेदार हायना हे राष्ट्रीय उद्यानातील एकमेव मोठे मांसाहारी प्राणी आहेत, या वर्षाच्या सुरुवातीस एकमेव वाघ रणथंबोरला परतला होता.